Helmers Pavasars

JĒKABA GRAUBIŅA SIMTGADE

Jēkabs Graubiņš dzimis 1886. gada 16. aprīlī, Preiļu Aptekās, lauksaimnieka ģimenē. Beidzis Valmieras skolotāju semināru un Pēterpils skolotāju institūtu. Bija skolotājs Lubānā. Pēc pirmā pasaules kara iestājies Latvijas konservatorijā, profesora Jāzepa Vītola speciālās teorijas un kompozicijas klasē, kuru beidz 1923. gadā. Profesionālā mūziķa gaitas sāk Rīgas tautas konservatorijā kā teorijas paidagogs. 1938. gadā viņu aicina vadīt Latvijas konservatorijā tautas mūzikas kursus, jo viņš bija pazīstams kā čakls un nopietns folkloras pētnieks. Graubiņš palika Latvijā. Mira 1961. gada 3. decembrī.

Jēkabs Graubiņš bija vispusīgs mūzikas darbinieks, ar apbrīnojamām darba spējām: komponists, mūzikas rakstnieks un kritiķis, skolotājs, folkloras pētnieks. Mūzikas studējošai jaunatnei sarakstījis elementārteorijas grāmatu un solfedžo, iesākot ar mazajiem, viegli izdziedamiem intervaliem līdz lielajiem un enharmoniskiem. Graubiņš parūpējās arī par skolām, harmonizējot tautas dziesmas un korāļus, komponējot viegli spēlējamus klaviergabalus.

Ļoti interesantas bija viņa kritikas un recenzijas Arveda Berga dienas laikrakstā Latvis. Viņš parakstījās ar pseidonimu Arnolds. Viņa kritikas izcēlās ar personīgi izteiktām domām, individuāliem uzskatiem, kas bieži atšķīrās no citu laikrakstu kritiķiem. Netaupīja pat konservatorijas mācības spēkus. Nelocījās svešu varu priekšā, par ko dabūja ciest, bet pacietīgi panesa. Vācu okupācijas laikā nokritizēja Bruknera simfoniju. Salīdzināja to ar veca vīra nebeidzamo runāšanu, ko apnikst klausīties. Vācu iestādes tūlīt reaģēja. Aizliedza Graubiņam turpmāk kritikas rakstīt.

Graubiņa skaņdarbu klāsts visai liels: darbi klavierēm, ērģelēm, vijolei, čellam, mežragam, solo dziesmas ar klavierēm, terceti, dueti, kvinteti dažādiem ansambļiem, simfoniskam orķestrim, kantātes ar simfonisko orķestri. Tomēr vislielākais devums latviešu mūzikai ir viņa kordziesmas, kuŗās izskan viņa nemirstīgais diženums. Vienā apcerē nevar visas atzīmēt. Minēšu tikai dažas no izcilākam oriģināldziesmām: Nāves ejas, Austrumzeme un tautas dziesmu. Tek saulīte tecēdama ar soprāna solo.

Graubiņa tautas dziesmu apdares un viņa kordziesmas ir augstākā mērā kontrapunktiskas, polifoniski izstrādātas. Dažas tautas dziesmas papildinātas arī ar asprātīgiem piebalsojumiem, piem., džindžindžindžin, trārārārā (Silmala trīcēja), lalalala (Jūriņ' prasa smalku tīklu), tā dodot dziesmai lielāku spožumu.

Šķiet, ka reti kāds ziņa, ka Daudz baltu dieniņu un Daugavas vanagu dziesma ir viņa radītas. Pirmā atskan katrā jubilejā, dzimšanas vai vārda dienā, otra katros Vanagu svētkos.

Ne tik veiksmīgs Graubiņš bijis, komponējot simfoniskam orķestrim. Pietrūka īstas izmaņas instrumentācijā. Cerētie panākumi neradās svītai Vītola kokle, tēlojumam Terases, kantātēm ar simfoniskoorķestri Ciprese - sērule, Līksmības dziesma. Turpretī ļoti ievērojami, izteiksmīgi ir viņa mazajiem ansambļiem sacerētie darbi. Eiropas dziesmu svētkos Līdsā dzirdējām solo balsij, stīgu kvartetam un klavierēm 1957. gadā komponēto dziesmu ciklu Milestība ar Elinas Zālītes vārdiem (Agrā pavasarī, Zirneklis, Bij tavi viegli soļi, Grūtā bridī). Šedevrs! Atceramies arī viņa 1959. gadā komponēto Kanconu, ko ar siltu izjūtu spēlēja viņa meita, vijolvirtuoze Ieva Graubiņa Anglijas dziesmu dienās Lesterā, 1977. gadā.

(Jēkabs Graubiņš (1886. – 1961.)

Graubiņa pirmo darbu korim un ērģelēm Ap altāri (K. Krūzas teksts) atskaņoja Reitera koris Doma baznīcā, 1923. gada novembrī. Biju šajā koncertā. Pēc koncerta aizgāju uz konservatorijas audzēkņu vakaru. Augšējā kāpņu telpā, pie ieejas zālē, bija drūzma. Arī Vītols bija, smēķēja papirosu, bez kuŗa toreiz nevarēja iztikt. Atnāca Graubiņš. Vītols, ieraudzījis Graubiņu, tūlīt gāja viņam pretī un apsveica ar pirmatskaņojumu. Graubiņš, saprotams, bija ļoti iepriecināts par uzslavu, tomēr pateica, ka neesot patsgluži apmierināts ar savu skaņdarbu. Vītols tikai pakratīja galvu, noraidīja iebildumus. Vai Vītols jau saskatīja savā bijušā audzēkni nākošo kordziesmu meistaru, jo bija kādreiz izteicies, ka „neieteicot Graubiņam komponēt". (Jēkaba Poruka atmiņu grāmata Ciemošanās). Vai nu Vītols to atcerējās, vai neatcerējās, bet bieži, vēlāk dzīvē, izrādās, ka skolotāja spriedums par savu skolnieku nepiepildās. Vītols piedzīvoja Graubiņa augšupeju. Nebija kuŗa, kas nedziedātu Graubiņa dziesmas. Graubiņš dziļi cienīja Vītolu. Izdeva un rediģēja Vītola 80. gadskārtai veltīto grāmatu ar daudziem rakstiem un atmiņām. Graubiņš pats ļoti interesantajā apcerē analizē Vītola kordziesmas.

Ar Graubiņu ļoti sadraudzējos. Sapratāmies. 30. gados viņš ar savu dzīves biedri pārzināja un vadīja Kultūras fonda nodibināto mūzikas krātuvi un bibliotēku. Graubiņam es pateicos, ka viņš manu simfonisko skaņdarbu Mazi baleta skati lika pārrakstīt, un tagad partitūra atrodas Rīgā, arhīvā. Pirmā partitūra sadega kopā ar citām manām partitūrām Melngalvju namā, 1941. gadā.

Atonālā mūzika Graubiņam nepatika. Viņš bija pret to, jo tai neesot krāsas. Turpretī tonālā, katrai toņkārtai cita nokrāsa, ko viņš man demonstrēja uz klavierēm, nospēlējot virkni akordu, katru citā toņkārtā. Graubiņš bija stingra rakstura. Tā bija viņā pārliecība un nekas viņu nevarēja novirzīt no viņa „credo". Tikai klasiskā, romantiskā mūzikā viņš varēja sevi izteikt. Par to liecina visi viņa skaņdarbi.

Pēdējo reizi satikāmies vasarnīcā Mežaparkā. Jelgava bija jau kritusi. Daudzi gatavojās aizbraukt. Arī Graubiņam bija jau atļauja kabatā. Viņš tomēr pēc diezgan ilgām pārdomām atmeta šaubas un nolēma palikt. „Ko es darīšu Vācijā?" – viņš teica. „Vācieši mani necietīs!" Laikam vēl nebija aizmirsis nesaprašanos ar vācu iestādēm par Bruknera mūziku.

Sirsnīgi šķīrāmies. Es aizbraucu. Viņš palika un izsūtījumu izturēja. Atgriezies laimīgi dzimtenē, atkal nodevās komponēšanai. Daudzas mūzikas pērles pieskaitāmas tieši šim pēckaŗa periodam.

Graubiņa dziesmas skan Latvijā, skan šeit, svešajās zemēs. Viņa instrumentāldarbus iemūžo viņa meitas pianistes Daina un Ilze austrumos, vijolniece Ieva rietumos.

Latviešu tautai atstātais skaņu mantojums liels, bagāts. Par to būsim viņam vienmēr pateicīgi. Lai kur latvieši dzīvo, Graubiņa dziesmas aizvien atskanēs.

Valda Mora

MŪŽĪGĀ DZIESMA

Kā ar tevi sastapšos,
Mana zeme, tauta? –
Krasti tumst, un jūŗa raud,
Smagas miglas skauta.

Neaicina mājup dārzs,
Reibdams bišu medū.
Smaids tavs salis akmenī,
Dvēsle kalta ledū.

Bet kas dziesmai izpaust liegs
Aizturētos čukstus,
Mūžiem cauri glabās tā
Tavus asinspukstus.

Pāri svešiem krustceļiem,
Sakūstot kā liesmā,
Zemju zemēs izšķirtie
Sastapsimies dziesmā.

LATVIEŠU VALODA – DEVIŅĀS STUNDĀS

Beidzot ikvienam, kas vēlas iemācīties latviešu valodu, galvenokārt ikdienā pielietājamu, šo iespēju sagādājusi Līga Streipa, sagatavodama 6 kasetes, līdzīgi Berlica izstrādātajai metodei. Katra kasetes puse ilgst 45 minūtes, tātad viss kurss aizņem 9 stundas. Kasetes iedalītas 24 mācību posmos, galveno vērību pievēršot frazeoloģijai. Jāuzsver, ka kasetes nav domātas bērniem, kuŗiem vecāki un skolotāji bez mitas atgādina: „Runāsim latviski!", bet gan jauniešiem un pieaugušajiem, kuŗiem ir griba, vēlēšanās un izpratne par šīs metodes nepieciešamību valodas apgūšanai. Un šādu interesentu šodien rodas arvien vairāk un vairāk. Tie ir vai nu otras paaudzes latvieši, kuŗiem nav bijusi iespēja apmeklēt latviešu skolu, vai, ja arī, tad viņu interese sniedzas pāri tikai reizi nedēļā iemācītajam vai nedaudz stundu dienā ģimenē runātajam, vai arī latviešu amerikāņu draugiem un draudzenēm, kuŗi, kaut vai romantisku iemeslu vilināti, ir ar mieru iemācīties sev tuva cilvēka izcelsmes valodu, tā iepazīstot arī krāšņo un bagāto latviešu garīgās kultūras pūru.

Kaseti ierunājuši Bostonas teātŗa aktieŗi Karmena Straumēna, Kristīna Kirše (Kirsch), Valentīne Lamberga, Maija Priede, Rasma Vītola, Maruta Vītola, Ritvars Asbergs, Silvestrs Lambergs, Gunārs Straumēns, Mārcis Voldiņš un Ansis Puriņš. Skaņu inženieris Ivars Buks (Ivar Buck); režisors Gunārs Straumēns. Attiecīgās vietās iestarpināta latviska mūzika Kolibri izpildījumā.

Kasetēm līdz izstrādāta arī vingrinājumu grāmata, ar kuŗas palīdzību klausītājs var pārbaudīt savu atmiņu un iegūtās zināšanas latviešu valodā. Pārskatot satura rādītāju, atklājam, ka ievadā ir īss, lietišķi koncentrēts pārskats par latviešiem kā tautu, tās ģeografisko novietojumu, vēsturi un kultūru. Grāmatai ir 283 lappuses; tās apvāku gatavojis mākslinieks Vitauts Simanis, bet ar uzņēmumiem ilustrējuši R. Albertiņš, E. Bilsens, A. Birkens, G. Birkerts, N. Ebdens, V. Jaunkalnietis, H. Kiors, J. Mūrmanis, V. Namatēva, V. Plampe, V. Simaņis, J. Tannis, D. Tomsons, J. Zaļums. Vietu un vēstures kartes zīmējis D. Tomsons. Korektors Davids Powers. Redaktores palīgs Kārlis Streips.

Katra nodaļa sadalīta dialoga sakārtojumā, vielas izskaidrojumā un elementārā gramatikas uzsvarā, kas grāmatas nobeigumā interesentiem lasāma zinātniskā pieejā.

Līga Streipa šo milzu darbu veikusi 1 1/2 gados, reizēm strādādama pat 10 stundas dienā. Viņas pateicība palīgiem Dr. G. Michelei, Dr. L. Muižniecei, prof. Dr. J. Lelim un amerikāņu draugiem Lou Ann Stāks, Andrew Goodwin un Tom Whitney. Bet par visu Streipu ģimenei, kuŗa atvieglinājusi māmītes ikdienas soli, gatavodami ēdienu, tiridami māju, uz pirkstu galiem staigādami, čukstu runādami, lai tikai netraucētu darbiniecei.

Dr. Laimonis un Līga Streipi reiz pirms gadu gadiem brīvās pasaules gaisos palaidā mazu, pelēku putniņu – žurnālu bērniem Mazputniņš, kuŗa spārni šodien izplētušies pāri zemēm, jūrām un mēja ikviena dziedātāja un kopējās lietas darītāja sniegumu. Par materiāliem panākumiem pagaidām nevar sniegt vispārēju ainu, bet paredzams, ka Dziesmu dienas ar iztrūkumu beigušās nebūs. Bet morālos un nacionālos panākumus droši varam atzīmēt jau tagad."

Pēc 37 gadu starplaika šim pārskatam varam piebilst, ka sākums bijis spožs, jo mūsu skaits toreiz bija divkāršs un un iekšējais gara spēka varbūt trejkāršs, bet mēs vēl turamies!

TĀDS BIJA SĀKUMS

(Turpinājums no 3. lpp.)

Ar saviem sniegumiem nāca klajā LBL Bradfordas nodaļas koris, „Hadlow House" dubultkvartets un dubultkvartets „Vēsma". Žūrijas komisija rīkojās apdomīgi un diplomātiski, slavinādama visus dalībniekus, bet par labāko sniegumu atzīdama „Hadlow House" dubultkvarteta priekšā nesto Brāmsa Šūpļa dziesmu.

Lielu slavinājumu pelnījuši visi dalībnieki arī tāpēc, ka nekur nav atstājuši ne mazākās nekārtības pēdas. Tas nav nekāds nieka sasniegums naktsmītnē, kur bija apmeties vesels tūkstotis cilvēku. Un pirmo reizi savas karjēras laikā šīs mītnes menadžers varēja ziņot, ka neviens palags nav zudis, nekas nav lauzts vai bojāts. Laba liecība latviešiem. Ikvienas sarikojumu telpas īpašnieks aicināja latviešus izmantot viņu telpas arī turpmāk.

Pēc svētkiem galveno rīkotāju nervi beidzot dabūja atslābt. Administrātors Roderiks Pavasars ar gandarījumu atzīmēja ikviena dziedātāja un kopējās lietas darītāja sniegumu. Par materiāliem panākumiem pagaidām nevar sniegt vispārēju ainu, bet paredzams, ka Dziesmu dienas ar iztrūkumu beigušās nebūs. Bet morālos un nacionālos panākumus droši varam atzīmēt jau tagad."

Pēc 37 gadu starplaika šim pārskatam varam piebilst, ka sākums bijis spožs, jo mūsu skaits toreiz bija divkāršs un un iekšējais gara spēka varbūt trejkāršs, bet mēs vēl turamies!

KULTŪRAS apskats

RADIOAKTĪVITĀTES MĒRĪJUMI

Kādas ASV universitātes laboratorijā nesen mērīta radioaktivitāte Jāņu sierā un zālēs, kas saplūktas Komunārajā laukumā (Esplanādē) Rīgā. Radio aktīvie izotopi atrasti nekaitīgos daudzumos; joda izotopi nav atrasti. Tas tomēr nenozīmē, ka citās Latvijas vietās nevarētu būt augstāka radioaktivitāte pēc Černobiļas katastrofas.

AMERIKĀŅU SINODE AIZLŪDZ PAR LATVIJU

Amerikāņu luteāņu sinode, kuŗā bija pārstāvētas 170 draudzes ar 500 delegātiem, vienbalsīgi, kājās pieceļoties, pieņēma Nujorkas latviešu ev. lut. draudzes iesniegto rezolūciju par padomju varas deportācijām 1940. g. 14. jūnijā. Rezolūcijā teikts, ka „baltiešiem vajadzīgas visas brīvās pasaules lūgššnas, lai viņi varētu uzturēt dzīvas savas draudzes un pārciest apspiestību Padomju savienības okupācijā."

Kasetes un grāmatu varēs iegādāties Toronto Dziesmu svētkos latviešu grāmatu galdos vai pie autores 7012 Church St., Morton Grove, IL. 60053.

Ilze Šimane.